

تبیین جامعه‌شناختی رابطه بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی و اجتماعی در جامعه (مورد مطالعه: شهروندان شهر اهواز)

اسکندر آرامی^۱، دکتر علی حسین حسین‌زاده^۲ و دکتر منوچهر کردزنگنه^۳

تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۶/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۹/۹

چکیده:

فساد اداری در سازمان‌ها، معضل جهانی و یکی از مشکلات بین‌المللی است که در همه کشورهای دنیا کم و بیش به چشم می‌خورد. درک و تبیین فساد اداری در کشورهای در حال توسعه خصوصاً ایران، جهت فراهم کردن دید واقع‌بینانه‌تری در مورد موضوع ضروری است. لذا در این پژوهش رابطه بین ادراک فساد اداری بر سطح اعتماد (نهادی و اجتماعی) در جامعه مورد بررسی قرار گرفته است. رویکرد نظری این پژوهش بر اساس دیدگاه نظریه‌پردازان بی‌سازمانی اجتماعی (آراء دورکیم، پارسونز و مرتن) برای تبیین فرضیه‌ها استفاده شده است. مهم‌ترین نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی عبارتند از: نظریه به‌هنجاری (آنومی) دورکیم، نظریه بوم‌شناختی پارک و برگس، نظریه کنش اجتماعی پارسونز و نظریه فشار ساختاری مرتن می‌باشد. این تحقیق یک تحقیق آمیخته بوده که روش تحقیق مورد استفاده در این تحقیق به دو بخش کمی و کیفی تقسیم می‌نماییم. جامعه آماری این تحقیق در بخش کیفی اساتید دانشگاهی و خبرگان رشته‌های جامعه‌شناسی که تعداد آنها ۴۰ نفر می‌باشند، در بخش کمی شهروندان شهر اهواز بوده است در بخش کیفی از روش نمونه‌گیری هدفمند ۱۰ نفر در بخش مصاحبه و ۱۵ نفر در بخش دلفی و در بخش کمی از روش نمونه‌گیری تصادفی تعداد ۴۰۰ نفر انتخاب شدند. در مرحله کیفی از آزمون‌های آماری توصیفی مانند میانگین و انحراف معیار داده‌ها استفاده شده است. در مرحله کمی از آزمون‌های آمار استنباطی مانند، روش آلفای کرائباخ، آزمون کولوموگروف و اسمیرنوف برای نرمال بودن داده‌ها، و روش معادلات ساختاری برای تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. یافته‌ها و نتایج به دست آمده از پژوهش حاکی از آن است که بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی و اجتماعی در جامعه در بین شهروندان شهر اهواز رابطه مستقیمی وجود دارد.

مفاهیم کلیدی: ادراک از فساد اداری، اعتماد اجتماعی، اعتماد نهادی

^۱ دانشجوی دکترای گروه جامعه‌شناسی سیاسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران
aramshhmwd@gmail.com

^۲ استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)
alihos81@yahoo.com

^۳ استادیار گروه جامعه‌شناسی سیاسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران
m.kord1818@gmail.com

مقدمه و بیان مسأله

فساد اداری در سازمان‌ها، معضل جهانی و یکی از مشکلات بین‌المللی است که در همه کشورهای دنیا کم و بیش به چشم می‌خورد. این بیماری مزمن در ذات تمام سیستم‌های اجتماعی (صرف نظر از وضعیت‌های حاکم بر جامعه اعم از جنگ و صلح) وجود دارد. در واقع حذف کامل فساد اداری برای هر کشور یک آرمان دست‌نیافتنی است (محمودیان، ۱۳۹۷: ۱۷). فساد اداری دارای اشکال مختلفی است که با پیچیده شدن نظام‌های اجتماعی و دگرگونی‌های محیط بیرونی، شکل نوینی به خود گرفته است (خیرالدین، ۱۳۹۴: ۴۱). کم‌کاری، اختلاس، کلاه‌برداری، رشوه، سوء استفاده از امکانات و منابع سازمانی، رانت و پارتی، تقلب و فساد در خرید و قرارداد و ... از اشکال مختلف فساد اداری هستند که در سازمان‌ها بروز می‌کنند. آثار فساد اداری آن‌قدر زیاد است که نمی‌توان آن را به رشته تحریر درآورد. فساد اداری تنها انحرافات گاه‌به‌گاه از تعهدات شخصی نیست که بتوان با آن کنار آمد بلکه پیامدهای غیر منتظره‌ای دارد که برخی از آن‌ها تا حدی جبران‌ناپذیر هستند. عوارضی از قبیل فقر، بی‌عدالتی، بیکاری، تورم، خنثی کردن توسعه، زایل کردن حکومت‌داری مطلوب و دموکراسی، متزلزل کردن اعتقادات و ارزش‌های جامعه و ... می‌تواند از پیامدهای فساد اداری باشد (میرزائی، ۱۳۹۵: ۴۸).

در ارتباط با فساد اداری آنچه حائز اهمیت است ادراکی است که در جامعه نسبت به وجود این معضل و گستره آن وجود دارد. بررسی‌های پیشین نشان داده است فراگیری ادراک فساد اداری در ایران به علت وابستگی بالا به رانت منابع طبیعی و وجود اسطوره‌ی نهادی مذهب (در سطح کلان)، شکاف بین ساختارهای رسمی و غیر رسمی (در سطح میانی)، و هزینه پایین فساد (در سطح خرد) می‌باشد (محمودیان، ۱۳۹۷: ۱۸).

وقتی در جامعه دستگاه‌های اداری دست به فساد از هر نوع آن می‌زنند و متأسفانه با خاطیان برخورد جدی و مناسب فساد انجام گرفته صورت نمی‌پذیرد و یا نادیده گرفته می‌شود این یعنی همون ساخت اجتماعی که بنا به نظر دورکیم از نظم و قاعده خارج شده و جامعه را دچار آنومی می‌نماید و شهروندان با درکی که از موضوع فساد دارند خود را مجاب می‌دانند تا در فرصت‌های مشابه برای رسیدن به امکانات برابر از روش غیر مشروع استفاده نمایند. موضوعی که مورد توجه مرتن است که وقتی روش‌های رسیدن به منابع و امکانات از طریق مشروع میسر نباشد شهروندان بجای همنوایی ناهمنوا می‌شوند.

سطح ادراک از فساد می‌تواند اثرات مخربی را بر جای گذارد که از اثر خود فساد اداری به خودی خود مخرب‌تر باشد. یکی از این اثرات مخرب، بی‌اعتمادی نسبت به

سازمان‌ها و مسئولین می‌باشد که نسل به نسل انتقال می‌یابد. کاهش اعتماد آحاد جامعه به سازمان‌های تخصصی و فنی ناشی از آثار نامطلوبی است که فساد اداری بر تخصیص مطلوب منابع، سرمایه‌گذاری، اشتغال و رفاه عمومی می‌گذارد. ارتباط قوی متقابلی بین ادراک فساد اداری و اعتماد به نهادهای سیاسی وجود دارد. اعتماد در بستر زمان و با توجه به شناخت و تجربه افراد از درک فساد اداری شکل می‌گیرد. اعتماد یک باور خنثی نیست بلکه تقویت یا تضعیف آن، دولت را با تبعات محسوس و قابل ملاحظه‌ای روبرو می‌کند (فاضلی و جلیلی، ۱۳۹۱: ۹). فقدان اعتماد، تلاش‌های حکومت در مبارزه با فساد اداری را بی‌اثر می‌سازد و بالتبع می‌تواند بر میزان مشارکت و همکاری در جامعه اثر نامطلوب بگذارد (حاتمی، ۱۳۹۶: ۱۴). نظریه اولسون^۱ (۲۰۰۵)، نظریه اثربخشی سیاسی دال^۲ (۱۹۸۴)، دیدگاه کن براون و دیدگاه لیو^۳ (۲۰۰۱)، بیان می‌کنند بی‌اعتمادی به دولت (در صورتی که وقایع خاصی اتفاق بیفتد) می‌تواند بر تمایلات همکاری و تشریک مساعی تأثیر نامطلوب داشته باشد (مستی، ۱۳۹۶: ۱۲). در اثر فسادی که دستگاه‌های دولتی ایجاد می‌کنند برخی از کارکنان با استفاده از رانت دولتی به امکانات ثروت و قدرت بیشتری دست پیدا می‌کنند و از طرفی این دستگاه‌ها وظیفه رسیدگی به توقعات و مطالبات مردم را دارند به مخاطبین پاسخ درخور نمی‌دهند و مردم متوجه وجود فساد (پارتی‌بازی، ارتشاء و اختلاس) می‌شوند به طبع ناکامی‌های خود را به پای ناکارآمدی مدیریت دستگاه‌ها و زمینه‌های بروز فساد و فساد انجام شده می‌گذارند. به همین دلیل به سازمان‌های دولتی بی‌اعتماد می‌شوند و این بی‌اعتمادی نهادی زمینه عدم مشارکت فعال عدم حمایت از نهادهای دولتی و بی‌تفاوتی اجتماعی را فراهم می‌کند. استمرار همکاری و فرایند مستمر یادگیری رفتارها، اندیشه‌ها و نگرش‌های سیاسی در شرایط احساس امنیت و اعتماد شکل می‌گیرد و اعتماد نیز در سایه آرامش روحی و روانی در برابر مبارزه با انحرافات اجتماعی، رانت و تقلب و ... به دست می‌آید.

از این‌رو وضع موجود در شهر اهواز در زمینه ادراک از فساد اداری و اعتماد نهادی و اجتماعی به این شرح است که، کلانشهر اهواز که از مهم‌ترین شهرهای کشور از همه نظر به حساب می‌آید، امروز با چالش‌های زیادی مواجه است و به اعتقاد کارشناسان، توسعه نامتوازن این شهر و عدم رسیدگی شایسته به آن باعث شده تا اهواز هنوز هم به وضعیت

¹ Oison

² Dahi

³ Liu

مطلوب نرسد. باید دانست که در نظام اداری شهر اهواز تلاش بر این است که نقطه مقابل فساد اداری موضوع سلامت اداری مطرح گردد. یعنی نظام اداری با رعایت اصول و مقررات اداری حاکم و با توجه به نظم اداری از قبل طراحی شده، وظایف خود را به خوبی و برای نیل به بهره‌وری سازمانی اجرا می‌نماید. سلامت اداری یکی از خواست‌ها و آرزوهای دیرینه جوامع مختلف بوده بطوری که نظام اداری یک ابزار توزیع عادلانه خدمت به عموم شهروندان باشد. سلامت اداری به وضعی فراتر از اثر بخشی کوتاه‌مدت سازمان اشاره دارد. سلامت اداری خواه و ناخواه ریشه در دو عامل مدیریت و رهبری مسئولان شهر و خدمات صادقانه و انسجام درونی نظام اداری است که سطح اعتماد اجتماعی و نهادی را برای شهروندان در پی دارد. وضع مطلوب را در بین شهروندان چنین می‌توان تبیین کرد که، بر پایه نظر پارسونز مهم‌ترین عامل بروز فساد اداری ریشه‌های اجتماعی، سازمانی، فرهنگی و عقیدتی است؛ به‌گونه‌ای که اگر ارزش‌ها، هنجارها، عقاید و باورهای حاکم بر افراد اجتماع متکی بر ارزش‌های مادی‌گرایانه، فردگرایانه و مصرف‌گرایانه باشد و ساختارهای اجتماعی از انسجام و کارکردهای لازم برخوردار نباشند، ناکارآمدی و ضعف نظام فرهنگی و اجتماعی را به دنبال دارد و پیامد آن، شکل‌گیری فساد در همه سطوح و لایه‌های اجتماع خواهد بود. هر چه سطح اخلاقی عمومی بالاتر باشد، هزینه‌های روانی و اخلاقی فساد اداری بیشتر خواهد شد؛ چرا که فرد در اثر ارتکاب به عمل خلاف، رنج بیشتری متحمل شد. از این رو برای ریشه‌کنی فساد اداری و رسیدن به اعتماد نهادی و اجتماعی مطلوب نظارت مطلوب بر فرآیندها، اصلاح فرهنگ سازمانی، اصلاح ساختار اداری، اصلاح سیستم پرداخت حقوق و دستمزد، کوچک‌سازی و کارآمدی دولت، استقرار کامل دولت الکترونیکی، توسعه‌ی جامعه‌ی مدنی و رفع محدودیت‌های تأمین و تأسیس و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن)ها و دسترسی آن‌ها به اطلاعات و گزارش‌دهی و پاسخ‌گویی منظم دستگاه‌های اجرایی و دولت در امور اقتصادی، مالی و اداری نقاط بهینه‌ای هستند که تلاش مسئولان باید بر آن باشد تا به آنها دسترسی پیدا نمایند در این صورت شاهد افزایش اعتماد نهادی و اجتماعی و همچنین کاهش فساد اداری خواهیم بود. همه ویژگی‌های فوق پیچیدگی‌های ارزیابی و شناسایی وضعیت اعتماد را برای اندیشمندان علوم اجتماعی سخت‌تر می‌کند. اما اکثر نظریات مربوطه باورها، فرهنگ، میزان جرایم و امنیت عمومی و نوع تعاملات بین مردم با یکدیگر و با دستگاه‌های سیاسی و حاکم را به‌عنوان عوامل اصلی مرتبط با میزان اعتماد در هر جامعه‌ای عنوان کرده‌اند. یکی از مهم‌ترین ابعاد و انواع اعتماد، اعتماد نهادی است که به چگونگی عملکرد مجریان نهادهای رسمی و سازمانی و نحوه برخورد آنها با

مردم مربوط می‌شود. به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه که نهادها و سازمان‌ها نتوانسته‌اند به خوبی نیازهای مردم در محیط‌های اجتماعی - سیاسی جدید را برآورده کنند. پدیده‌ای که تحت عنوان "شکست‌های نوسازی" در جهان سوم از آن یاد شده است (زیبایی، ۱۳۹۸: ۷).

تحقیقات زیادی پیرامون ادراک فساد اداری، اعتماد نهادی و اعتماد اجتماعی در ایران صورت گرفته است، اما بر اساس جایگاه متغیر اعتماد و ادراک از فساد اداری به‌عنوان متغیر مستقل یا وابسته، نوع اعتماد مورد توجه (اعتماد خاص، تعمیم‌یافته یا نهادی)، روش بررسی اعتماد (پیمایشی، تحلیل مفهومی، فرهنگی یا تاریخی) با هم متفاوتند. تنها واقعیت واحدی که همه این تحقیقات، فارغ از همه تفاوت‌های بالا، به آن اشاره کرده‌اند، ادعان همه آنها به پایین بودن سطح اعتماد نهادی و اجتماعی در جامعه است. بنابراین یکی از مهم‌ترین مشکلات مربوط به بررسی شهروندان شهر اهواز مربوط به اعتماد نهادی و اجتماعی، ابهام در تعریف از ادراک فساد اداری، سنجش و اندازه‌گیری آن در تحقیقات مختلف است. چیزی که تا حد زیادی امکان ارزیابی و مقایسه تحقیقات مختلف را مشکل کرده است. در این پژوهش تأثیر این سازه‌ی مهم بر اعتماد (نهادی و اجتماعی) در جامعه مورد بررسی قرار گرفته است. از این‌رو سؤال اصلی این تحقیق این است میان ادراک از فساد اداری با اعتماد نهادی و اجتماعی در بین شهروندان شهر اهواز چه رابطه‌ای وجود دارد؟

استان خوزستان بالاخص شهرستان اهواز همانند سایر مناطق کشور از موضوع فساد اداری رنج می‌برد شهرستان اهواز با پیشینه اقوام مختلف و فرهنگ‌های متفاوت و همچنین تحمل کاستی‌های هشت سال دفاع مقدس دارای ویژگی خاصی است که باید مسئله مبارزه با فساد اداری و کاهش آن در شهرستان اهواز مورد توجه ویژه قرار بگیرد. طبق گزارش دستگاه‌های نظارتی در سال‌های اخیر موضوع فساد اداری باعث ایجاد نارضایتی عمومی و سلب اطمینان و اعتماد مردم نسبت به نهادهای دولتی شده است به‌عنوان نمونه:

* گزارش دادستان عمومی و انقلاب اهواز از بازداشت مدیران شهرداری اهواز به اتهام اختلاس، ارتشاء و ... (خبرگزاری آریا، ۱۳۹۶/۰۳/۲۸).

* پرونده مربوط به جرائم مالی و اقتصادی ارتکاب یافته در شهرداری اهواز به تعداد ۱۰۰ کیفر خاص صادر شده است (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۹/۰۱/۲۶).

* گزارش دادستانی عمومی و انقلاب اهواز از فساد اداری در شرکت آب و فاضلاب خوزستان (۱۴۰۰/۰۵/۰۷).

* فرماندهی انتظامی استان از اختلاص ۲۴ میلیاردی در یکی از بانک‌های شهرستان اهواز (خبرگزاری برنا، ۱۴۰۰/۰۲/۲۶).

* گزارش دیوان محاسبات از تخلفات مالی در حوزه استانداری (خبرگزاری ایسنا، ۱۴۰۰/۰۲/۲۹).

این موارد و موارد دیگر سبب درک و توجه شهروندان اهوازی از فساد نهادی شده است که این امر زمینه عدم اعتماد به سازمان‌های دولتی و عدم اعتماد اجتماعی (بین فردی و بین گروهی) شده است. این موضوع اجتماعی از موانع جدی توسعه و پیشرفت در این شهرستان شده است.

این تحقیق از آنجایی که نتایج آن می‌تواند خلأهای تحقیقاتی مربوط به ادراک فساد اداری و اعتماد نهادی را کاهش دهد، حائز اهمیت می‌باشد و می‌توان با استقرار ابعاد و مؤلفه‌های جدیدی که در جامعه مورد تحقیق موجبات کاهش فساد اداری را باعث شد. نتایج این تحقیق می‌تواند مناسب‌ترین استراتژی اعتماد نهادی و اجتماعی و برنامه‌های اجرایی در زمینه بهره‌گیری از تمام توان نیروی انسانی در مسیر اهداف اعتماد نهادی را انتخاب نماید در این مسیر باید در نظر داشت که رعایت استانداردهای اولیه در زمینه کاهش فساد اداری و تقویت اعتماد اجتماعی هم در نظر گرفته شود. این نتایج می‌تواند مدیران سازمان‌ها را در شهر اهواز در زمینه ادراک از فساد اداری یاری داده و مدیران و شهروندان را در تصمیم‌گیری بهینه کمک نماید.

پیشینه پژوهش

محققین	نام پژوهش	رویکرد و راهبرد پژوهشی	نتایج
خدادادی (۱۴۰۰)	شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر فساد اداری در شهرداری ساری	بررسی عوامل مؤثر بر فساد اداری	پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های توزیع شده و تجزیه و تحلیل این داده‌ها معیارهای شناسایی شده بدین شرح شد: ارزش‌های اخلاقی، احساس بی‌عدالتی، جامعه‌پذیری ضد فساد، نیاز مادی، پایبندی شرعی، فرصت فساد
صحت و کریمی (۱۳۹۹)	طراحی مدل یکپارچه پیشگیری از بروز فساد اداری بر مبنای ارزش‌های	طراحی مدل یکپارچه پیشگیری از بروز فساد اداری	در این پژوهش با بررسی آخرین دستاوردهای پیشگیری و مبارزه با پدیده فساد اداری در کشورهایی که دارای کمترین

محققین	نام پژوهش	رویکرد و راهبرد پژوهشی	نتایج
	اسلامی		میزان فساد اداری بوده و تعمیق در قرآن کریم و احادیث معصومین (ع) به شرح و تبیین عوامل فساد و مدل یکپارچه پیشگیری از بروز فساد اداری پرداخته شده است
عسکری‌زاده رونیزی و همکاران (۱۳۹۹)	بررسی روش‌های پیشگیری از فساد اداری	ارائه راهکارهایی جهت کاهش و حتی پیشگیری از بروز فساد	مدیریت دولتی برای مدیریت فساد به ابزارهای مختلفی متوسل شده و اندیشمندان، دیدگاه‌های مختلفی برای مدیریت فساد ارائه کرده‌اند؛ که در این پژوهش برخی از این راهکارها ارائه شده است
محمد و هوستد (۲۰۲۱)	نوآوری، فعالیت‌های جدید و فساد اداری؛ شواهدی از هند	بررسی تأثیر فساد را بر روی محصول، فرآیند، بازاریابی و نوآوری سازمانی در فعالیت‌های جدید	فساد باعث کاهش نوآوری در محصول می‌شود، اما روند، بازاریابی و نوآوری سازمانی را افزایش می‌دهد. تأثیر فساد اقتصادی بر نوآوری محصولات سرمایه‌گذاری‌های جدید نسبت به شرکت‌های فعلی شدیدتر است، در حالی که تأثیر مثبت فساد در بازاریابی و نوآوری سازمانی برای سرمایه‌گذاری‌های جدید ضعیف‌تر است
خان و کریشنان (۲۰۲۱)	تعدیل اثرات فساد سیستم‌های تجاری بر فساد در نهادهای اساسی ملی و بلوغ دولت الکترونیکی: بینش از تجزیه و تحلیل داده‌های پانل پویا	بررسی و تعدیل فساد سیستم‌های تجاری بر فساد در نهادهای اساسی ملی و بلوغ دولت الکترونیکی	فساد سیاسی، فساد قانونی و فساد در سیستم‌های تجاری در یک کشور نقش مهمی در تأثیرگذاری بر بلوغ دولت الکترونیکی دارد
سل اول و سورریباس ناوارو (۲۰۱۶)	بررسی تأثیر رسوایی فساد اداری، اعتماد بر دولت محلی	آیا رسوایی فساد اداری، اعتماد به دولت محلی را تضعیف می‌کند یا خیر	نتایج نشان می‌دهد که اعتماد تضعیف و رسوایی‌های فساد تأثیر منفی بر اعتماد به سیاست- مداران محلی دارد. این اثر حتی بیشتر در مورد افراد مشخص شده است

مبانی و چارچوب نظری پژوهش

ریشه «فساد اداری» در لغت به معنای «شکستن» (*Rumpere*) است. فساد در اصطلاح؛ بیرون رفتن از حد اعتدال است که با سوء استفاده از امکانات و منابع عمومی در جهت کسب منافع شخصی تبلور می‌یابد. فساد از لحاظ حقوقی، رفتار منحرف شده از ضوابط و وظایف رسمی یک نقش عمومی است که بنا به ملاحظات خصوصی یا ملاحظات قومی و منطقه‌ای رخ می‌دهد و معمولاً برای موضوعاتی نظیر حکومت‌های فاسد و فقیر و اعمالی که از دستگاه‌های فعال آنها سر می‌زند، به کار می‌رود.

فساد اداری بنا به الگوهای رفتاری می‌تواند حسب مورد از ساختار ملی یا ساختار اجتماعی یا نگرش‌های فرهنگی مخرب و الگوهای رفتاری کارگزاران خدمات عمومی و ارباب رجوع نشأت گیرد و با تضییع انگیزه‌ها موجب زیان‌های اقتصادی، با تضعیف نهادها موجب زیان‌های سیاسی و با توزیع مجدد ثروت و قدرت بین اغنیا و توانگران موجب زیان‌های اجتماعی گردد. فساد با نفی حق مالکیت، حاکمیت قانون و انگیزه‌های سرمایه‌گذاری، راه توسعه سیاسی و اقتصادی را مسدود می‌نماید و منجر به تضعیف الگوهای دموکراسی می‌گردد (محمودیان، ۱۳۹۷).

هیدن همیر، سه نوع فساد؛ فساد اداری سیاه (یعنی عملی که هم از نظر توده مردم و هم از نظر نخبگان سیاسی منفور است و عامل آن باید تنبیه شود، مثل دریافت رشوه برای نادیده گرفتن استاندارد و معیارهای ایمنی در احداث مسکن)، فساد اداری خاکستری (یعنی کاری که از نظر اکثر نخبگان منفور است، اما توده مردم در مورد آن بی‌تفاوت هستند) و فساد اداری سفید (یعنی کاری که ظاهراً مخالف قانون است اما اکثر اعضای جامعه نخبگان سیاسی و اکثر مردم عادی آن را آن قدر مضر و با اهمیت نمی‌دانند که خواستار تنبیه عامل آن باشند. مثل چشم‌پوشی از نقض مقرراتی که در اثر تغییرات اجتماعی ضرورت خود را از دست داده است) را از هم متمایز می‌نماید (میرزایی، ۱۳۹۵).

فساد در بستر شرایطی که دولت ایجاد کرده است، یعنی شرایطی که دست بعضی از اشخاص را باز می‌گذارد تا موانع را دور بزنند یا بکوشند تا با دادن رشوه به کسانی که در رأس برخی دستگاه‌های دولتی هستند امتیازاتی به دست آورند، می‌روید. فساد اداری زمانی رخ می‌دهد که یک مأمور دولت، در ازای انجام کاری که از انجام آن نپسندیده است، وجه نقد و یا جنسی را به‌عنوان رشوه قبول کند یا کارکنان بخش دولتی برای حفظ منافع خصوصی خود، ضوابط پذیرفته شده را زیر پا بگذارند (باقری، ۱۳۹۸).

فساد اداری، جرمی است که معمولاً با سوء استفاده از قدرت همراه است. بر اساس تئوری فرصت جرم (*Opportunity Theory of Crime*) هدف از به دست گرفتن قدرت اساسی این است که فرصت‌های اساسی را جهت ارتکاب جرم‌های سودآور تأمین نماید که این فرض را که «قدرت فاسد است» اعتبار می‌بخشد. به این لحاظ فساد اداری می‌تواند از طرف رهبران سیاسی و مدیران عالی رتبه دولت، کارمندان مشاغل در نظام اداری و یا شاغلین در بخش خصوصی و شهروندان غیر شاغل نیز رخ دهد (حبیبی، ۱۳۹۵). سیاستمداران حکومت، گروه معدودی از افراد هستند که قدرت سیاسی در دست دارند و به بقای نظام سیاسی حاکم و قدرت سیاسی علاقه‌مند و در قانونگذاری، سیاست‌گذاری و تخصیص منابع، تأثیرگذار می‌باشند. کارمندان شاغل در نظام اداری که به صورت رسمی یا قراردادی در استخدام ادارات، مؤسسات، نهادها و شرکت‌های دولتی یا خصوصی هستند، وظایف مشخصی در چارچوب دستورالعمل‌ها و قوانین اداری دارند و مجری آن هستند. رویکرد نظری این تحقیق بر اساس دیدگاه نظریه‌پردازان بی‌سازمانی اجتماعی (بر اساس آراء دورکیم، مرتون و پارسونز استفاده شده است. موضوع اصلی که مورد توجه دورکیم در ارتباط با مسئله آنومی ساخت جامعه و تأثیر آن بر فرد است. مرتن در ارتباط با فساد می‌گوید ساختارهای اجتماعی چگونه فشار معینی را بر بعضی از افراد جامعه وارد می‌کنند که ناهمنوا می‌شوند (مرتون، ۱۹۳۸).

پیروان نظریه بی‌سازمانی اجتماعی راه حل مسائل اجتماعی را در ایجاد قوانین کارآمد یا کاهش سرعت تغییرات اجتماعی در راستای احیای هماهنگی پیشین نظام اجتماعی خلاصه می‌کنند. پارسونز معتقد بود که ایجاد یک جامعه ممکن نیست مگر اینکه تمام افراد بالغ اصول را بپذیرند که بر اساس آن نحوه تقسیم کار (توضیح مناسب امکانات و قدرت) برای همه قابل درک و امکان‌پذیر شود. از نظر پارسونز مجموعه فرایندهایی که به مدد آنها اجتماعی شدن افراد تحقق می‌یابد در کلمه کارکرد حفظ الگو در جامعه است. از نگاه جامعه‌شناسی پارسونزی نهادها و سازمان‌های اجتماعی، عوامل اجرایی، ابزارهای جامعه‌پذیری، الگوهای رفتاری و درونی ساختن آنها در افراد هستند. در صورتی که نهادها و سازمان‌های کارگزار، جامعه‌پذیری لازم را نداشته باشند جامعه دچار بی‌سازمانی اجتماعی شده و پیامد آن شیوع رفتاری اجتماعی در جامعه است (احمدی، ۵۵-۵۴: ۱۳۸۴)؛ که در این پژوهش به متغیر اعتماد نهادی و اعتماد اجتماعی تبیین می‌شود. بر اساس این نظریه کارکردهای ساخت اجتماعی (نهادهای دولتی) باید به نحوی عمل کنند که عامل رفتار انحرافی شهروندان نباشد.

دیدگاه مرتون (۱۹۳۸)، در ارتباط با فساد اداری را باید در این سؤال جستجو نمود که ساختارهای اجتماعی چگونه فشار معینی را بر بعضی از افراد جامعه وارد می‌کنند که این افراد به جای هم‌نوایی، ناهم‌نوایی می‌شوند. در نظریه مرتون، جامعه وقتی دچار آنومی می‌شود که تعادل میان اهداف و ارزش‌های فرهنگی با راه‌ها و امکانات اجتماعی به هم بریزد، به طوری که افراد جامعه قادر نباشند از طریق هنجارهای مورد پذیرش جامعه و امکانات و وسایل مجاز به اهداف و مطلوب‌های فرهنگی جامعه دست یابند و در نتیجه این عدم تعادل ساختاری زمینه اجتماعی برای بروز رفتارهای نابهنجار و انحرافات اجتماعی را فراهم می‌کند و در صورت عدم اصلاح ساختاری در پر کردن شکاف میان اهداف و راه‌های مجاز فرهنگی، ناهم‌نوایی و رفتار کجروی در جامعه گسترش می‌یابد. در واقع، انحراف به این جهت رخ می‌دهد که جامعه دستیابی به برخی اهداف را تشویق می‌کند، ولی وسایل ضروری برای رسیدن به این هدف‌ها را در اختیار همه اعضای جامعه قرار نمی‌دهد. در نتیجه، افراد یا باید هدف‌های خاصی برگزینند و یا برای رسیدن به اهدافی که فرهنگ جامعه‌شان تجویز کرده، باید وسایل مشروعی به کار گیرند.

پارسونز نیز در همین راستا، معتقد است که الگوی پایه‌ای از کنش انسانی می‌توان استخراج کرد که این الگو نخست از کنشگر انسانی و سپس یک سلسله هدف و وسایل مختلفی تشکیل می‌شود که کنشگر باید از میان آنها انتخاب کند، اما این انتخاب‌ها در خلأ صورت نمی‌گیرد. محیط از شماری عوامل مادی و اجتماعی ساخته شده است که دامنه این انتخاب‌ها را محدود می‌کند. محیط شامل هنجارها و ارزش‌ها و سایر افکار عموماً پذیرفته شده‌ای است که بر انتخاب هدف‌ها و وسایل تأثیر می‌گذارند؛ بنابراین کنش بنیادی از یک کنشگر، وسایل، اهداف و محیطی ساخته می‌شود که شامل موضوعات مادی و اجتماعی و هنجارها و ارزش‌هاست.

رضادوست (۱۳۹۳)، فرهادیان و لگزا (۱۳۹۰)، در خصوص فساد اداری و عوامل مؤثر بر ادراک فساد اداری نتیجه‌گیری نمودند که به‌طور کلی می‌توان به دو دسته عوامل اقتصادی و اجتماعی اشاره کرده‌اند اما به نظر می‌رسد که متغیرهای اقتصادی بروز فساد، به مرور جای خود را به متغیرهای فرهنگی - اجتماعی داده‌اند و عوامل فرهنگی و اجتماعی بیشترین نقش را در بروز و گسترش ادراک فساد اداری ایفا کرده‌اند. نتایج تئوری‌ها و نظریه‌های پاتنام (۱۹۹۵)، نیلسن و مادسن (۲۰۰۹) و همچنین تحقیقات توسلی و مرشدی (۱۳۸۵)، نشان داد که، سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیم مانند اعتماد، هنجارها، مشارکت و مواردی از این قبیل می‌داند که منجر به ایجاد ارتباط و مشارکت

بهینه‌سازی یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنان را تأمین می‌کند. در صورت فقدان یا ضعف سرمایه اجتماعی سازمان در میان شهروندان، این پندار در مردم تقویت می‌شود که مقامات اداری منابع مالی را به یغما می‌برند و حیف و میل می‌کنند. همین وضعیت نیز در ارتباط با ادراک شهروندان از پایبندی دینی کارکنان وجود دارد. از آنچه که در ارتباط با پیامدهای اجتماعی دینداری در متون علمی می‌توان استخراج کرد باید گفت که ادراک از پایبندی دینی کارکنان می‌تواند سبب تضعیف نگرش مردم از فساد اداری کارکنان شود. از مهم‌ترین پیامدهای اجتماعی که در ارتباط با دینداری مرتبط با پژوهش حاضر مطرح شده می‌توان به این موارد اشاره نمود: تقویت هماهنگی و تعامل اجتماعی، تقویت هویت اجتماعی، افزایش انسجام اجتماعی و کاهش انحراف اجتماعی. از طرف دیگر از عوامل دیگری که مرتبط با ادراک از فساد اداری می‌باشد باید به شفافیت و پاسخگویی سازمانی اشاره نمود. اهمیت شفافیت و پاسخگویی سازمانی تا آنجاست که برخی از نویسندگان، این عامل را مفیدتر از قوانین شدید و سخت‌گیرانه معرفی می‌کنند. نظر زیمل^۱، بدون اعتماد کلی که مردم نسبت به یکدیگر دارند، جامعه می‌بایستی از هم می‌پاشید. او اعتماد را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر تصنعی^۲ در درون جامعه در نظر می‌گیرد، که در سطح بین شخصی و به‌ویژه سطح نهادی اهمیت دارد. او اعتماد را واسطه نسبتاً خاص مبادله اجتماعی می‌داند. در بین اندیشمندان معاصر، کسانی مانند گیدنز، لومان، پوتنام^۳، فوکایاما، جیمز کلمن، زتومکا، تونکیس و سلیگمن به نظریه‌پردازی پیرامون مفهوم اعتماد اجتماعی پرداخته‌اند. به نظر تونکیس^۴ جوامع سنتی که حول قیودات خویشاوندی سازمان یافته بودند جوامعی برخوردار از سطوح بسیار بالایی از قابلیت پیش‌بینی و در نتیجه سطوح بالایی از اطمینان مبتنی بر ترکیبی از آشنایی و مجازات‌ها بودند. بنابراین، این گفته که جوامع سنتی، جوامعی برخوردار از سطوح بالای اعتماد هستند، نوعی سوء تعبیر است. مدرنیته دقیقاً مخالف وضعیت فوق است. مدرنیته یعنی زندگی کردن بین غریبه‌ها، زندگی بین کسانی که نمی‌شناسید و آنها نیز شما را نمی‌شناسند، زندگی بین کسانی که اگر چه ناشناسند ضرورتاً خطرناک نیستند. افراد در چنین جوامعی قادر به کسب آشنایی و شناخت نسبت به یکدیگر نیستند؛ اما در تعاملات فراوان با دیگران بر اساس چیزی شبیه اعتماد وارد می‌شوند. در فقدان اعتماد، قاعدتاً ابهام

¹ Simmel

² synthetic

³ Putnam

⁴ Tonkiss

و پیش‌بینی‌ناپذیری و تعیین‌ناپذیری امور غیر قابل تحمل می‌شود. بنابراین، یکی از مسائل زندگی مدرن، دشواری فزاینده ایجاد بنیان‌های آشنایی و شناخت و اطمینان به نقش اجتماعی و اجرای نقش از سوی دیگران است. لومان^۱ (۱۹۷۹)، نیز به بحث و بررسی رابطه اعتماد و مخاطره پرداخته است. به نظر او، در جهان پر از مخاطره، اعتماد عنصر اساسی زندگی است. اعتماد یکی از چهار رسانه ارتباطی تعمیم‌یافته جهان مدرن است که پیچیدگی جهان اجتماعی را تقلیل می‌دهد. اعتماد در نظم اجتماعی مدرن متفاوت از اعتماد در جوامع سنتی کوچک و بیانگر حرکت از کیهان‌شناسی^۲ به تکنولوژی (انسان) است. اعتماد بازاندیشانه است زیرا آن با شرایط خاصی پیوند می‌یابد که در آن افراد آگاهانه درباره مسیرهای کنش جایگزین تأمل می‌کنند. سه امکان برای تقلیل پیچیدگی وجود دارد: اول، ما می‌توانیم از در نظر گرفتن تأثرات تهدیدکننده اعتماد امتناع کنیم (در مواقعی که ابژه اعتماد الزامی است). دوم، ما می‌توانیم در وضعیت‌هایی که ما امکان‌هایی در اختیار داریم روابط اعتمادی را متمایز و مشخص کنیم. سوم، ما می‌توانیم یاد بگیریم که به چه چیزی یا چه کسی اعتماد کنیم، این شامل اشخاص و نظام‌های اجتماعی هر دو می‌شود. تصمیم به اعتماد کردن به دیگری، بر "انگیزشی" مبتنی است که به رفتار دیگری اسناد داده می‌شود (حیدری، ۱۳۹۳).

تحقیقات همایونی‌فر و توتونچی (۱۴۰۰)، صدی اسکویی و همکاران (۱۴۰۰)، سرفرازی و همکاران (۱۳۹۹)، رزم‌آهنگ و همکاران (۱۳۹۹)، حقیقتیان و سیف‌زاده (۱۳۹۴)، محمدی و همکاران (۱۳۹۵)، بر این نکته بیان نمودند که رابطه منفی بین ادراک فساد و اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته وجود دارد؛ به عبارت دیگر هنگامی که ادراک فساد بالاست، سطح اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته پایین است. با توجه به آنکه نسبت بین اعتماد اجتماعی و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی در پژوهش‌های متعددی اثبات شده است بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مبارزه با فساد، هم در عالم عین و هم در عالم ذهن و به صورت توأمان باید در دستور سیاست‌گذاری کشور قرار گیرد. به عبارت دیگر تقویت سطح اعتماد اجتماعی در جامعه فقط زمانی رخ می‌دهد که ادراک فساد کاهش یابد. از این رو می‌توان به رابطه بین ادراک فساد اداری و اعتماد اجتماعی پی برد.

¹ Luhman

² Cosmology

فرضیه‌های پژوهش**فرضیه اصلی**

- بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی و سطح اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر اهواز رابطه وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

- بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین سطح اعتماد اجتماعی و اعتماد نهادی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق یک تحقیق آمیخته بوده که روش تحقیق مورد استفاده در این تحقیق به دو بخش کمی و کیفی تقسیم می‌نماییم.

روش تحقیق بخش کیفی

در بخش کیفی این تحقیق از نوع اکتشافی بوده است که از روش‌های مصاحبه با خبرگان و روش دلفی استفاده می‌نماید علت استفاده از این روش‌ها برای شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های موجود در مدل است. از این‌رو این تحقیق کار بردی است. لذا اکتشافی می‌باشد.

مرحله کیفی

در مرحله کیفی، از روش مطالعه موردی استفاده شده است، بدین صورت که پس از مطالعه پیشینه تحقیق عوامل ادراک از فساد اداری و اعتماد نهادی و اجتماعی استخراج شد و این شاخص‌ها در سه دسته، دسته‌بندی شدند. این شاخص‌ها حین مصاحبه نیمه ساختار یافته با خبرگان برای جمع‌آوری نظرات در مورد مدل مفهومی داده شد و ابعاد، مقوله‌های اصلی و فرعی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و نهایی شد.

مرحله کمی

در مرحله کمی تحقیق، برای شناسایی ابعاد و مؤلفه‌ها، پس از مصاحبه با خبرگان به کمک پرسشنامه‌ای که در مراحل قبل به تأیید خبرگان رسیده بود نظرسنجی از اعضای پانل دلفی صورت گرفت. این پرسشنامه برای اعضای هیأت علمی به صورت حضوری توضیح داده شد و نتایج حاصل از آن با روش‌های آمار توصیفی تحلیل شده است. روش مورد استفاده در بخش کمی، مدل‌سازی معادلات ساختاری است. مدل‌یابی معادلات ساختاری، یک تکنیک چند متغیری مناسب برای ترسیم روابط بین متغیرهاست. در مدل معادلات ساختاری از ساختارهای کوواریانس یا مدل‌یابی معادله‌ی ساختاری، از اصلی‌ترین روش‌های تحلیل ساختارهای داده‌ای پیچیده و مَهر تأییدی بر تئوری «تأثیرات هم‌زمان» متغیرها بر یکدیگر است.

روش گردآوری داده‌ها

پژوهشگر از ابزارهای مختلفی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده می‌نماید. در این تحقیق از روش‌های زیر جهت گردآوری داده‌ها استفاده شده است:

مرحله کیفی پژوهش

در مرحله کیفی مصاحبه نیمه‌سازمان یافته و اکتشافی با خبرگان استفاده شد. در این مرحله با ارائه سؤالات مرتبط با مصاحبه، پاسخ‌هایی دریافت شد که در نهایت با تحلیل مصاحبه‌های خبرگان ابعاد و مؤلفه‌های نهایی ادراک از فساد اداری و اعتماد نهادی و اجتماعی استخراج شد.

مرحله کمی پژوهش

در بخش کمی گردآوری داده‌ها بصورت میدانی و از طریق پرسشنامه بسته پاسخ بود. ابزار سنجش و اندازه‌گیری وسایلی هستند که محقق به کمک آنها می‌تواند اطلاعات مورد نیاز را برای تجزیه و تحلیل و بررسی پدیده مورد مطالعه و در نهایت کشف حقیقت گردآوری نماید. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش پرسشنامه می‌باشد. ابزار اندازه‌گیری در این تحقیق شامل پرسشنامه بوده است که عبارتند از: پرسشنامه شناسایی مؤلفه‌ها.

این پرسشنامه یک پرسشنامه محقق ساخته بوده است که برای شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در دوره‌های اول، دوم و سوم دلفی مورد استفاده قرار گرفت. ابعاد این پرسشنامه ادراک از فساد اداری و اعتماد نهادی و اجتماعی را مورد سنجش قرار داد.

معرفی جامعه و نمونه پژوهش

بخش کیفی پژوهش

جامعه آماری اول عبارت از خبرگان و اساتید دانشگاه در رشته علوم اجتماعی و علوم اداری است. تعداد این افراد ۲۰ نفر می‌باشند.

مرحله کمی پژوهش

در بخش کمی جامعه آماری عبارتند از شهروندان شهر اهواز است جمعیت این شهر طبق سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ حدود ۱،۱۸۴،۷۸۸ نفر می‌باشد.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

مرحله کیفی پژوهش

در مرحله کیفی از آزمون‌های آماری توصیفی مانند میانگین، و انحراف معیار داده‌ها استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی در قالب سه مرحله ارائه خواهد شد:

روش کدگذاری:

- ۱- قسمت اول کدگذاری باز
- ۲- قسمت دوم کدگذاری محوری
- ۳- طبقه‌بندی

مرحله کمی پژوهش

در مرحله کمی از آزمون‌های آمار استنباطی مانند، روش آلفای کراباخ، آزمون کولوموگروف و اسمیرنوف برای نرمال بودن داده‌ها و روش معادلات ساختاری برای تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است.

در مرحله اول، برای نتایج حاصل از دوره‌ای دلفی در نرم‌افزار *SPSS* ضریب توافق کندال به منظور بررسی میزان دستیابی به توافق در میان خبرگان استفاده می‌شود و

میانگین و انحراف معیار داده‌ها نیز به منظور تصمیم‌گیری برای راه‌یابی آیت‌ها به دور بعدی استفاده شد. در مرحله‌ی دوم به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده از نمونه‌ها، از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) در نرم‌افزار *Lisrel* استفاده شد. در مدل معادلات ساختاری تحلیل عاملی تأییدی بسیار مهم است. بنیادی تقلیل داد. همچنین بنابراین با توجه به سطح معناداری جدول بالا که کمتر از ۰/۰۵ است می‌توان گفت که در فاصله ۹۵ درصد، بین متغیرهای موجود در پژوهش همبستگی وجود دارد. در بخش کیفی روایی به کمک مراحل انجام گرفته در فرایند مصاحبه مطلوب به دست آمد و پایایی تحقیق از پایایی باز آزمون و روش توافق درون موضوعی برای محاسبه پایایی مصاحبه‌های انجام گرفته استفاده شده است. در بخش کمی روایی به کمک تحلیل عاملی تأییدی و پایایی به کمک ضرایب آلفای کرانباخ مطلوب محاسبه شد.

جدول ۱: تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

متغیر وابسته/مستقل	تعریف مفهومی	تعریف عملیاتی	گویه
فساد اداری	فساد اداری مانند هر واقعیت اجتماعی دارای دو بعد عینی و ذهنی است. بعد عینی مربوط به رویدادهای واقعی و مادی است و بعد ذهنی به چیزی گفته می‌شود که در قلمرو افکار، ارزش‌ها و نگرش‌ها رخ می‌دهد. در واقع بعد ذهنی فساد اداری مربوط به ادراکی است که نسبت به فساد در جامعه وجود دارد، یعنی باورهایی که جامعه نسبت به وجود فساد در جامعه دارد (حقیقیان و سیف‌زاده، ۱۳۹۴:۵۴)	جهت اندازه‌گیری متغیر ادراک از فساد اداری از پرسشنامه محقق ساخته استفاده خواهد شد. نمره‌ای که شهروندان در آزمون به دست می‌آورند، ملاک سنجش قرار خواهد گرفت. این پرسشنامه دارای ابعاد محرک‌ها (۴ سؤال)، نظارت (۲ سؤال)، سرمایه اجتماعی (۴ سؤال)، پاسخگویی (۴ سؤال) و شفافیت (۴ سؤال) است	شهروندان به عدم پاسخگویی مدیران و ابهام در وظایف عملکردشان رضایت ندارند. شهروندان به‌عنوان سرمایه اجتماعی نگرش مثبت در موضوع سلامت اداری نسبت به دستگاه‌های اداری ندارند
اعتماد اجتماعی	انتظارات و تعهدات اکتسابی و تأیید شده به لحاظ اجتماعی می‌باشد که افراد نسبت به	جهت اندازه‌گیری متغیر اعتماد اجتماعی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده خواهد	ارزیابی فرد از وضعیت جامعه به لحاظ توضیح عادلانه امکانات (صداقت)

گویه	تعریف عملیاتی	تعریف مفهومی	متغیر وابسته/ مستقل
در حرف و عمل مسئولان، صراحت، شفافیت، اطمینان و برنامه‌ریزی) مهم‌ترین عاملی است که سطح اعتماد اجتماعی او را متأثر می‌سازد	شد. نمره‌ای که شهروندان در آزمون محقق‌ساخته اعتماد اجتماعی به دست می‌آورند، ملاک سنجش قرار خواهد گرفت. این پرسشنامه دارای ابعاد صداقت (۲ سؤال)، صراحت (۲ سؤال)، اطمینان (۲ سؤال)، مشارکت (۲ سؤال)، تمایل به همکاری (۲ سؤال)، اعتماد جمعی (۲ سؤال)، جایگاه اجتماعی (۲ سؤال) و سنت‌گرایی (۲ سؤال) است	یکدیگر و نسبت به نهادها و سازمان‌های موجود در جامعه دارند اعتماد اجتماعی به مفهوم نوعی از اعتماد است که از مهم‌ترین مؤلفه‌های نظریه سرمایه اجتماعی و نشان‌دهنده‌ی توجه به روابط اجتماعی می‌باشد (باقری و همکاران، ۱۳۹۸)	
در جهت اعتماد سازمانی باید افراد اجتماع را در رابطه با خدمات دستگاه‌های اداری راضی کرد. زیرا دستگاه‌های اجرایی کارکرد مرتفع کردن نیازهای جامعه شهری را بر عهده دارند. اگر آنها در انجام وظایف خود کوتاهی کنند یا مرتکب فساد از هر نوع شوند از حمایت و اعتماد مردم برخوردار نخواهند بود (۱۳۹۶، قاسمی، کردزنگنه و حسابی)	نمره‌ای است که آزمودنی‌ها در پاسخ به سؤالات پرسشنامه محقق‌ساخته اعتماد نهادی که دارای ابعاد ویژگی‌های شخصیتی (۵ سؤال)، عوامل مدیریتی (۴ سؤال)، ابزارهای اعتماد نهادی (۴ سؤال) و زمینه اعتماد (۴ سؤال) به دست می‌آورند	اعتماد نهادی را می‌توان به‌عنوان انتظاراتی که نهادهای سیاسی بر اساس آن عمل می‌کنند تعریف کرد، به قوانین منصفانه حتی در غیاب نظارت مستمر. اعتماد به خطی مشی‌های حاکمیتی و فرایندهای تصمیم‌گیری، باور به موفقیت و توانایی نهادها و نظام سیاسی در برآورده ساختن انتظارات، پاسخ‌گویی بهینه به انتظارات شهروندان، قضاوت راجع به نهادها و نظام سیاسی (حاتمی، ۱۳۹۶)	اعتماد نهادی

جدول ۲: میران آلفای کرونباخ (پایایی) گویه‌های مربوط به متغیرها

نام متغیر	نوع متغیر	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
<i>Variable Name</i>	<i>Variable Type</i>	<i>Number of Items</i>	<i>Alpha Value</i>
ادراک از فساد اداری	مستقل	۱۸	۰/۸۸
اعتماد نهادی	وابسته	۱۷	۰/۹۱
اعتماد اجتماعی	میانجی	۱۶	۰/۹۰

جدول ۳: آزمون کفایت مدل (آزمون بارتلت)

متغیر / مؤلفه	تعداد گویه‌ها	روایی همگرا <i>AVE</i>	پایایی آلفای کرونباخ	کفایت حجم نمونه			آزمون نرمال بودن		
				<i>KMO</i> آزمون بارتلت	درجه آزادی	سطح معناداری	مقدار واریانس تبیین یافته	آماره آزمون	سطح معناداری
ادراک از فساد اداری	۵	۰/۵۸۴	۰/۸۸	۰/۷۹۶	۱۰	۰/۰۰۰۰	۵۵/۳۲	۰/۷۵۲	۰/۱۲۴
اعتماد اجتماعی	۸	۰/۷۶۳	۰/۹۰	۰/۸۴۸	۲۸	۰/۰۰۰۰	۵۲/۰۶	۱/۱۲	۰/۲۱
اعتماد نهادی	۴	۰/۶۸۸	۰/۹۱	۰/۷۵۷	۶	۰/۰۰۰۰	۵۶/۱۱	۱/۵۴	۰/۱۷۴

با توجه به نتایج بدست آمده از جدول فوق می‌توان مشاهده کرد روایی همگرایی متغیرهای استخراج شده از دور سوم دلفی دارای تأیید شده ($AVE > 0.5$)، همچنین آزمون $KMO_Bartlett$ جهت بررسی کفایت نمونه‌گیری انجام گرفت و با توجه به سطح معناداری بدست آمده از آزمون و اینکه این مقدار در سطح ۹۵ درصد اطمینان از ۰/۰۵ کمتر است می‌توان گفت کفایت نمونه‌گیری نیز مورد تأیید قرار گرفته است. مقدار واریانس تبیین شده برای متغیر ادراک از فساد ۵۵/۳۲، اعتماد اجتماعی ۵۲/۱۶ و برای اعتماد نهادی ۵۶/۱۱ است که مقادیر قابل قبولی می‌باشد.

نتایج آزمون نرمالیتی نیز گواه بر نرمال بودن متغیرهای پژوهش است.

یافته‌های پژوهش

داده‌های تحقیق حاصل استخراج پرسشنامه‌هایی است که توسط ۴۰۰ نفر از شهروندان شهر اهواز اهم از زن و مرد تکمیل گردید سپس به کمک نرم‌افزارهای *Lisrel* و *SPSS* مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس سطوح سنجش

متغیرها و طیف‌ها انجام گرفته، بدین ترتیب با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی و جداول متقاطع نمونه‌های آماری، کلیه متغیرها در قالب جداول توصیف شده‌اند.

جدول ۴: توزیع فراوانی پاسخگویان

متغیرهای زمینه‌ای	توزیع فراوانی
جنس	۹۱ درصد (۳۵۷ نفر) از نمونه آماری مرد و ۸/۹ درصد (۳۳ نفر) زن
وضعیت تحصیلی	اعضای نمونه آماری ۲۱ نفر زیر دیپلم (۵/۳۸ درصد)، ۱۷ نفر کاردانی (۴/۳۵ درصد)، ۲۹۶ نفر کارشناسی (۷۵/۸۹ درصد) و ۵۶ نفر کارشناسی ارشد و بالاتر (۱۴/۳۸ درصد) دارند
وضعیت تأهل	تعداد ۲۷۰ نفر (۶۳/۲۹ درصد افراد) متأهل بوده و ۱۲۰ نفر (۳۶/۷۱ درصد) افراد مجرد می‌باشند
گروه سن	بیشتر اعضای نمونه آماری بین ۳۰ تا ۴۰ سال (۴۵.۱ درصد) و کمترین آنها بیشتر از ۵۰ سال سن (۸.۱ درصد) دارند

نتایج حاصل از جدول حاکی از آن است که مردان بیشتر از زنان در خصوص فساد اداری ادراک داشته و با رویه‌های اعتماد اجتماعی و نهادی آشنا بوده‌اند. اکثریت افراد دارای مدرک دانشگاهی و کارشناسی بوده‌اند. همچنین متأهلین بیشتر از مجردها به اظهار نظر در خصوص ادراک از فساد اداری و سطح اعتماد اجتماعی و نهادی پرداخته‌اند. در نمونه این تحقیق افراد مورد تحقیق قرار گرفته اکثراً افراد جوان و تحصیل کرده بوده‌اند؛ و این نتایج تحقیق را به واقعیت بیشتر نزدیک می‌کند که نمونه آماری با درک و دانش و آگاهی و اطلاعات به سؤالات پاسخ داده‌اند.

توزیع نمونه آماری در تفکیک مناطق شهر اهواز به این شرح بوده است که اعضای نمونه به شرح زیر بوده است منطقه یک ۵۰ نفر، منطقه دو ۷۰ نفر، منطقه سه ۴۰ نفر، منطقه چهار ۵۰ نفر، منطقه شش ۷۰ نفر، منطقه هفت ۷۰ نفر، منطقه هشت ۴۰ نفر بیشتر افرادی که به اظهار نظر در خصوص ادراک از فساد اداری پرداخته‌اند مربوط به مناطق ۲ و ۶ و ۷ بوده‌اند یعنی محلاتی نظیر امانیه، کیان‌آباد، سید خلف، کیان‌شهر، پدافند هوایی، زردتشت، کیانپارس، کوی مندلی، سیاحی، کیان، کمپلو جنوبی، کمپلو شمالی، پانزده خرداد، آهن افشار، خشایار، سلیم‌آباد، شلنگ‌آباد، شهرک رزمندگان، عین دو، گلپهار، گلدشت، لشکر، ملاشیه، حصیرآباد، خزعلیه، عامری، کارون، کوی رمضان، کوی

سپیدار، کوی شهرداری، کوی طالقانی، آسیاباد، آل صافی، چهارصد دستگاه، زیتون کارگری، سلطان منش، منبع آب و نیوساید.

در این نمونه‌ها از افراد فقیرنشین و دارای سطح اجتماعی و درآمد پایین و متوسط انتخاب شده‌اند تا نتایج تحقیق سوگیری خاصی نداشته باشد و همه افراد از همه اقشار بتوانند نظرات خود را بیان دارند و نتایج مطلوب و بر اساس واقعیت به دست آید. توجه به تعداد نمونه آماری معلوم می‌شود بیشترین نمونه آماری هفتاد نفر مربوط به منطقه ۲ و ۶ و ۷ بوده است که تعداد آنها ۷۰ نفر بوده است و کمترین نمونه از منطقه ۳ اتخاذ شده است. علت این است که بیشتر این افراد در منطقه ۳ کارمند بوده و به دلیل اینکه محقق می‌خواست از مناطق دیگر هم انتخاب انجام شود و نتایج تحقیق به حقیقت بیشتر نزدیک شود این نمونه‌گیری انجام شده است. آنچه از بررسی داده‌های توصیفی معلوم شده است موارد دموگرافیک مانند سن تأهل، نوع شغل، سابقه، میزان تحصیلات، درآمد و منطبق‌های سکونت افراد هم در درک فساد اداری و سطح میزان اعتماد اجتماعی و نهادی تأثیر دارد. میانگین‌های به دست آمده حاکی از آن است که افراد با درآمد کم و منطقه‌های فقیرنشین اهواز نسبت به درک فساد اداری واکنش‌های بیشتری نشان داده‌اند. از طرف دیگر نتایج مصاحبه با خبرگان و سه دور اجرای روش دلفی بیانگر آن بود که مؤلفه‌های هر کدام از ابعاد تحقیق به کمک مصاحبه با خبرگان و از طریق کد گذاری به دست آمدند.

محرک‌ها، نظارت، سرمایه اجتماعی، پاسخگویی، شفافیت، صداقت، صراحت، اطمینان، سهیم کردن مردم، تمایل به همکاری، اعتماد جمعی، پایگاه اجتماعی، سنت‌گرایی، ویژگی‌های شخصیتی، عوامل مدیریتی، ابزارهای اعتمادی، زمینه اعتماد

جدول ۵: توزیع نتایج مصاحبه با خبرگان (۳ دور اجرای روش دلفی)

متغیرها و مؤلفه‌ها	مقادیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
محرک‌ها و نظارت	فراوانی	۶۲	۱۰۳	۱۲۸	۷۱	۳۰	۲۷۵	۱۰۱۴
	درصد معتبر	۱۵۷	۲۶۰	۳۲۵	۱۸	۷۶		
سرمایه اجتماعی	فراوانی	۹۸	۱۱۴	۸۰	۷۷	۲۵	۲۵۳	۱۰۲۳
	درصد معتبر	۲۴۹	۲۸۹	۲۰۳	۱۹۵	۶۳		
پاسخگویی	فراوانی	۶۱	۱۰۶	۱۱۰	۱۰۲	۱۵	۲۷۵	۱۰۱۱
	درصد معتبر	۱۵۵	۲۶۹	۲۷۹	۲۵۹	۳۸		
شفافیت اداری	فراوانی	۸۲	۱۲۳	۷۴	۹۲	۲۳	۲۶۲	۱۰۲۱

متغیرها و مؤلفه‌ها	مقادیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
	درصد معتبر	۲۰.۸	۳۱.۲	۱۸.۸	۲۳.۴	۵.۸		
صداقت	فراوانی	۷۷	۹۳	۱۱۸	۸۵	۲۱	۲.۶۹	۱.۱۶
	درصد معتبر	۱۹.۵	۲۳.۶	۲۹.۹	۲۱.۶	۵.۳		
صراحت در گفتار و کردار	فراوانی	۱۲۲	۹۵	۱۲۱	۴۵	۱۱	۲.۳۰	۱.۱۱
	درصد معتبر	۳۱	۲۴.۱	۳۰.۷	۱۱.۴	۲.۸		
اطمینان	فراوانی	۵۸	۱۲۹	۱۲۱	۸۰	۶	۲.۳۱	۱.۰۴
	درصد معتبر	۱۴.۷	۳۲.۷	۳۰.۷	۲۰.۳	۱.۵		
مشارکت	فراوانی	۱۰۹	۱۰۵	۱۳۲	۴۱	۷	۲.۲۴	۱.۱۰
	درصد معتبر	۲۷.۷	۲۶.۶	۳۳.۵	۱۰.۴	۱.۸		
تمایل به همکاری	فراوانی	۵۷	۱۰۸	۱۲۲	۹۶	۱۱	۲.۴۸	۱.۱۰
	درصد معتبر	۱۴.۵	۲۷.۴	۳۱	۲۴.۴	۲.۸		
اعتماد جمعی	فراوانی	۱۲۲	۱۲۱	۹۷	۴۰	۱۴	۲.۵۸	۱.۱۱
	درصد معتبر	۳۱	۳۰.۷	۲۴.۶	۱۰.۲	۳.۶		
پایگاه اجتماعی	فراوانی	۱۰۱	۱۴۴	۱۱۰	۳۵	۴	۲.۶۴	۱.۰۸
	درصد معتبر	۲۵.۶	۳۶.۵	۲۷.۹	۸.۹	۱		
سنت‌گرایی	فراوانی	۱۲۰	۱۴۰	۹۴	۳۲	۸	۲.۵۴	۱.۱۲
	درصد معتبر	۳۰.۵	۳۵.۵	۲۳.۹	۸.۱	۲		
عوامل مدیریتی	فراوانی	۸۴	۸۹	۱۳۰	۸۰	۱۱	۲.۵۹	۱.۱۳
	درصد معتبر	۲۱.۳	۲۲.۶	۳۳	۲۰.۳	۲.۸		
ابزارهای اعتماد نهادی	فراوانی	۷۴	۹۱	۱۴۶	۶۸	۱۵	۲.۷۳	۱.۲۶
	درصد معتبر	۱۸.۸	۲۳.۱	۳۷.۱	۱۷.۳	۳.۸		
زمینه اعتماد	فراوانی	۱۱۶	۱۳۲	۱۰۵	۳۹	۲	۲.۶۶	۱.۱۲
	درصد معتبر	۲۹.۴	۳۳.۵	۲۶.۶	۹.۹	۰.۵		
عوامل شخصیتی	فراوانی	۸۳	۱۰۸	۹۷	۹۸	۸	۲.۵۸	۱.۰۹
	درصد معتبر	۲۱.۱	۲۷.۴	۲۴.۶	۲۴.۹	۲		
محرك‌ها	فراوانی	۹۲	۸۸	۶۳	۱۳۵	۱۶	۲.۶۶	۱.۰۰۵
	درصد معتبر	۲۳.۴	۲۲.۳	۱۶	۳۴.۴	۴.۱		

میانگین مؤلفه‌های بدست آمده نشان می‌دهد بیشتر جواب‌های داده شده حول گزینه متوسط بوده است.

آزمون فرضیه اصلی پژوهش

بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی و سطح اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر اهواز رابطه وجود دارد.

جدول ۶: خروجی نرم افزار در اجرای مدل معادلات ساختاری (آزمون فرضیه اصلی)

<i>CFI</i>	<i>NNFI</i>	<i>NFI</i>	<i>AGFI</i>	<i>GFI</i>	<i>RMSEA</i>	χ^2/df
۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۰۵۳	۱/۷۲

در اجرای مدل معادلات ساختاری بر اساس شکل‌های ۱ و ۲، برای آزمون فرضیه اصلی تحقیق ابتدا خروجی نرم‌افزار نشان‌دهنده مناسب بودن مدل ساختاری برازش یافته است. به عبارت دیگر، داده‌های مشاهده شده تا میزان زیادی منطبق بر مدل مفهومی پژوهش است. در نمودارهای نیز معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده از مدل ساختاری پژوهش نشان داده شده است که همه اعداد بزرگتر از ۱.۹۶ می‌باشند. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد که بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی و سطح اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر اهواز رابطه وجود دارد. بنابراین فرض صفر رد می‌شود و فرضیه اصلی تحقیق تأیید می‌گردد. از طرف دیگر اثر ضریب مسیر بین متغیرها در مدل حالت تخمین استاندارد برابر ۰/۶۵ و ۰/۷۰ و ۰/۲۵ می‌باشد و ضرایب T در مدل حالت معنی‌داری برابر ۷/۵۸ و ۹/۰۵ و ۳/۵۷ می‌باشد؛ که ضرایب T از مقدار ۱/۹۶ بیشتر است.

فرضیه‌های فرعی

فرضیه فرعی ۱: بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد. در اجرای مدل معادلات ساختاری برای آزمون فرضیه فرعی تحقیق در شکل‌های ۱ و ۲، ابتدا خروجی نرم‌افزار نشان‌دهنده مناسب بودن مدل ساختاری برازش یافته است.

جدول ۷: خروجی نرم‌افزار در اجرای مدل معادلات ساختاری (فرضیه فرعی)

<i>CFI</i>	<i>NNFI</i>	<i>NFI</i>	<i>AGFI</i>	<i>GFI</i>	<i>RMSEA</i>	χ^2/df
۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۰۵۳	۱/۷۲

به عبارت دیگر، داده‌های مشاهده شده تا میزان زیادی منطبق بر مدل مفهومی پژوهش است. در نمودارها نیز معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده از مدل ساختاری پژوهش نشان داده شده است که ضریب معناداری اعداد کوچکتر از ۱.۹۶ می‌باشند. بر طبق معادله ساختاری به دست آمده در سطح معنی داری ۰.۵/ فرضیه صفر رد شده است، در نتیجه ادعای محقق با اطمینان ۰/۹۵ مورد تأیید قرار گرفته است و با میزان خطای ۵٪ می‌توان گفت که: بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد. میزان ضریب مسیر متغیرها برابر ۰/۶۵ و میزان معناداری آن ۹/۰۵ می‌باشد.

فرضیه فرعی ۲: بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد. در اجرای مدل معادلات ساختاری برای آزمون فرضیه فرعی تحقیق با توجه به شکل ۱ و ۲ ابتدا خروجی نرم‌افزار نشان‌دهنده مناسب بودن مدل ساختاری برازش یافته است.

به عبارت دیگر، داده‌های مشاهده شده تا میزان زیادی منطبق بر مدل مفهومی پژوهش است. در نمودارها نیز معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده از مدل ساختاری پژوهش نشان داده شده است که همه اعداد بزرگتر از ۱.۹۶ می‌باشند. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ بنابراین فرض صفر رد می‌شود و فرضیه تحقیق تأیید می‌گردد. از طرف دیگر اثر ضریب مسیر بین متغیرها در مدل حالت تخمین استاندارد برابر ۰/۷۰ می‌باشد و ضرایب T در مدل حالت معنی داری برابر ۷/۵۸ می‌باشد که ضرایب T از مقدار ۱/۹۶ بیشتر است.

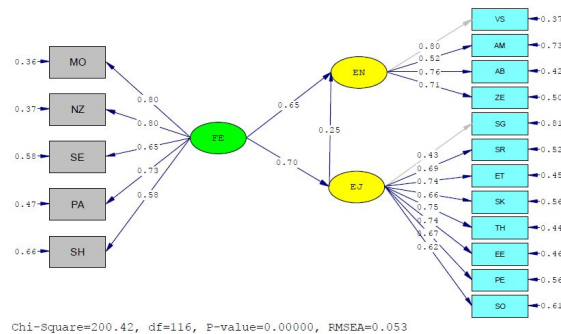
فرضیه فرعی ۳: بین اعتماد اجتماعی و سطح اعتماد نهادی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد. در اجرای مدل معادلات ساختاری برای آزمون فرضیه فرعی ۳ تحقیق با توجه به شکل ۱ و ۲ ابتدا خروجی نرم‌افزار نشان‌دهنده مناسب بودن مدل ساختاری برازش یافته است. به عبارت دیگر، داده‌های مشاهده شده تا میزان زیادی منطبق بر مدل مفهومی پژوهش است. در نمودارها نیز معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده از مدل ساختاری پژوهش نشان داده شده است که همه اعداد بزرگتر از ۱.۹۶ می‌باشند. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد بین اعتماد نهادی و سطح اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ بنابراین فرض صفر رد می‌شود و فرضیه تحقیق تأیید می‌گردد. از طرف دیگر اثر ضریب مسیر بین متغیرها در

مدل حالت تخمین استاندارد برابر ۰/۲۶ می‌باشد و ضرایب T در مدل حالت معنی‌داری برابر ۳.۵۷ می‌باشد که ضرایب T از مقدار ۱/۹۶ بیشتر است؛ و ساده شده مدل معادلات ساختاری به شرح زیر است که می‌توان روابط سه متغیر را در شکل ساده به شرح زیر نمایش داد.

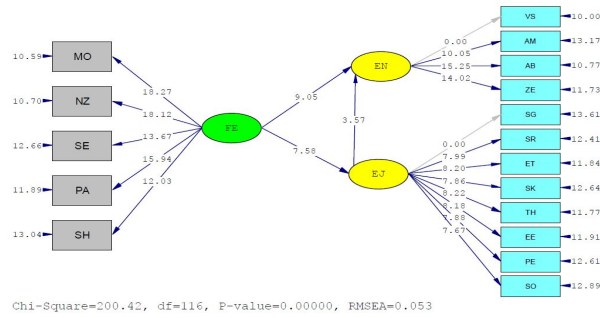
جدول ۸: روابط سه متغیر بصورت ساده نتایج (آزمون مدل معادلات ساختاری)

نتیجه‌گیری	آماره t	ضریب تأثیر	فرضیه
رد فرض صفر	۹.۰۵	۰.۶۵	ادراک فساد اداری ← سطح اعتماد نهادی
رد فرض صفر	۷.۵۸	۰.۷۰	ادراک فساد اداری ← سطح اعتماد اجتماعی
رد فرض صفر	۳.۵۷	۰.۲۶	سطح اعتماد اجتماعی ← سطح اعتماد نهادی

با توجه به میزان آماره t و اینکه این مقدار برای تمامی فرضیه‌های پژوهش از میزان بحرانی ۱.۹۶ بیشتر شده است نتیجه می‌شود فرض صفر مبنی بر عدم تأثیرگذاری در فرضیات پژوهش رد شده و می‌توان گفت با اطمینان ۹۵ درصد ادراک فساد اداری بر سطح اعتماد نهادی و اعتماد اجتماعی تأثیر معناداری داشته، همچنین سطح اعتماد اجتماعی بر سطح اعتماد نهادی تأثیر معناداری دارد.

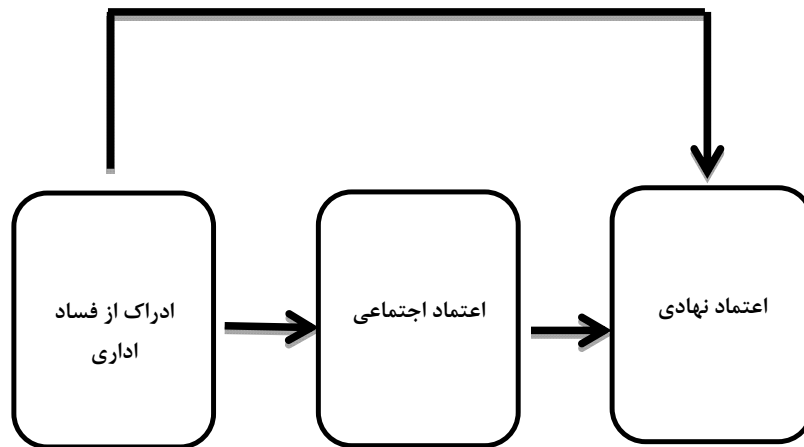

شکل ۱: مدل نهایی پژوهش در حالت تخمین استاندارد

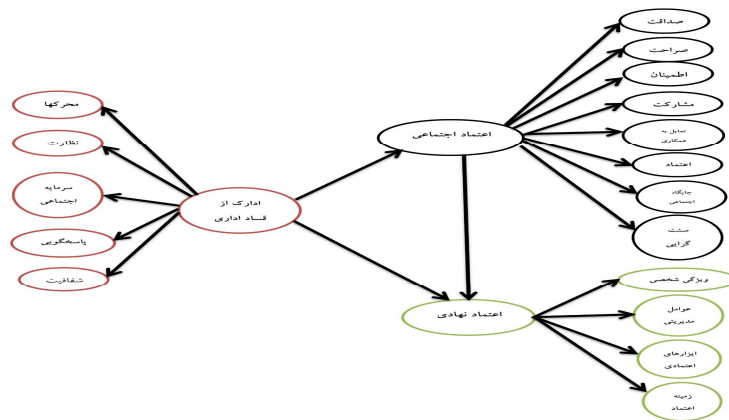

شکل ۲: مدل نهایی پژوهش در حالت اعداد معناداری

و به نوعی مدل نهایی را به صورت مفهومی و اصلاح شده می‌توان به شرح زیر نمایش داد.

با در نظر گرفتن موارد فوق می‌توان مدل مفهومی تحقیق را به شرح زیر بیان نمود.

شکل ۳: مدل مفهومی تحقیق

نتیجه‌گیری

در جمع‌بندی می‌توان گفت که مبارزه با فساد هم در عالم عین هم در عالم ذهن و بصورت توأمان باید در دستور سیاست‌گذاری کشور قرار گیرد. به عبارت دیگر تقویت سطح اعتماد اجتماعی و اعتماد نهادی در جامعه زمانی رخ می‌دهد که سطح ادراک فساد اداری کاهش یابد. امروزه کشور ما بخصوص استان خوزستان با مشکلات اجتماعی متعددی روبروست از یک رو مسائل زیست‌محیطی و از سوی دیگر توزیع ناعادلانه امکانات، راه‌های دسترسی به منابع (شغل، درآمد کافی، امکانات رفاهی، درمانی و ...) برای همگان بطور عادلانه وجود ندارد. در استان خوزستان بخصوص شهر اهواز مردم احساس می‌کنند کسی صدای آنها را نمی‌شنود. متأسفانه رویه رانتهی سبب شده است مردم احساس کنند برای رسیدن به امکانات باید با فلان مسئول، فلان نماینده باید رابطه برقرار کنند.

بر اساس یافته‌های این تحقیق بین ادراک فساد اداری و سطح اعتماد نهادی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب که با درک بالای فساد اداری در بین شهروندان اعتماد مردم به نهادها و سازمان‌های دولتی و غیر دولتی در سطح پایین می‌باشد و عوامل تأثیرگذار ناشی از این فساد فقر و تنگدستی، نابرابری‌های اجتماعی، فقدان نظارت کافی و مؤثر در اقدامات اداری و بوروکراسی زائد و پیچیده است. بنا بر نظریه فشار ساختاری مرتون که رفتارهای انحرافی (ناهنوا شدن، عدم اطمینان، عدم اعتماد، عدم مشارکت) نتیجه فشارهای جامعه دانست که بعضی مردم را وادار به کج‌روی می‌کند

(ستوده، ۱۳۸۶:۱۲۹). این فشارها که پژوهش به آن پرداخته شده است همان توزیع ناعادلانه امکانات و منابع و راه مشروع رسیدن به آنها برای همگان یکسان نیست به همین سبب باعث کاهش اعتماد نهادی و اعتماد اجتماعی می‌شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود با اصلاح سطح حقوق و دستمزد و همچنین ایجاد سازوکار مناسب جهت استفاده برابر از منابع و موقیتهای شغلی و اجتماعی برای همگان، حذف و یا محدود کردن دستورالعمل‌ها و قواعد پیچیده و هزینه‌بر، کاهش و یا حذف پست‌های غیر ضروری که باعث اطاله اقدامات اداری شده (جهت چابک‌سازی دستگاه‌ها)، در بخش نظارت، ایجاد نظارت بیرونی با تدوین قوانین نظارتی شفاف صریح و کارآمد و بکارگیری ناظران کارآمد و همچنین دخالت مردم در نظارت و ارزیابی از اقدامات نهادها از طریق رسانه و سمن‌ها، نظارت مستمر و پاسخگو بودن مسئولین و مدیران دستگاه‌های دولتی می‌توان اعتماد نهادی را افزایش و بالطبع آن سطح ادراک فساد اداری را کاهش داد.

بر طبق یافته‌های پژوهش فرض ارتباط معنی دار ادراک فساد اداری با سطح اعتماد اجتماعی مشخص گردید که سطح بالای ادراک فساد اداری عامل کاهش اعتماد اجتماعی شده است. پیشنهاد می‌شود در جهت ایجاد شفافیت در اقدامات دولتی از طریق پایگاه‌های اطلاع‌رسانی و رسانه‌ها و الکترونیکی کردن اقدامات اداری در زمینه‌های مالی، عمرانی، خدماتی و ... و همچنین پاسخگویی شفاف و قانونی به مردم با ترویج فرهنگ اطلاع‌رسانی و پاسخگویی با ایجاد دوره‌های آموزشی و برنامه‌های رسانه‌ای اقدام کرد.

همچنین بها دادن به نظرات و مطالبات شهروندان با ایجاد مبادی قابل دسترس و شفاف برای ارائه اظهار نظر و مطالبه حقوق خود و پاسخ سریع و صریح به درخواست‌های مردمی، تقویت سمن‌ها (سازمان‌های مردم نهاد) انجمن‌های محلی، تشکل‌های فرهنگی و مذهبی و تقویت آزادی‌های مدنی فردی و اجتماعی و ایجاد فضای مطمئن برای عضویت آحاد مردم در این گروه‌ها سبب افزایش مشارکت اجتماعی مردم و در نتیجه افزایش اعتماد اجتماعی می‌گردد.

بین سطح اعتماد اجتماعی و اعتماد نهادی در بین شهروندان شهر اهواز رابطه وجود دارد. با توجه به پذیرش این فرضیه پیشنهاد می‌شود شفافیت عملکرد مسئولین در تبعیت از قوانین و پاسخگویی به مطالبات مردمی در اسرع وقت ضرورت دارد در این خصوص ایجاد سازوکار نظارت بیرونی توسط مردم و نقش رسانه‌ها در این مورد و حمایت و تشویق فعالان اجتماعی در ارائه گزارش‌های مردمی به مراجع ذیصلاح و رسیدگی فوری به این گزارش‌ها بنحوی که برای گزارش‌دهنده خسارت‌بار نباشد، برخورد عادلانه و مسالمت‌آمیز با

ارباب رجوعان و رعایت عدالت در دستیابی به منابع و امکانات استخدامی و دولتی برای همگان، صداقت در رفتار و گفتار مسئولین در اقدامات و گزارش‌های عملکردی و اجتناب از تبعیض و قانون‌شکنی می‌تواند عامل افزایش اعتماد اجتماعی و نهادی گردد.

عدم اصلاح چنین شرایطی به مزمن، پیچیده و بزرگتر شدن مسئله و ایجاد بحران اجتماعی و سپس بحران امنیتی منتهی می‌شود که نمونه آن در موضوع اعتراضات آب نمایان شد. لذا لازم است در عرصه عمل برای مهار و کنترل فساد و ایجاد ادراک ذهنی در بین شهروندان مبنی بر توانایی نظام در مبارزه با فساد و حمایت از حقوق مردم اقدام نمود.

پیشنهادات پژوهش

- طراحی مدل اعتماد نهادی پایدار در بین سازمان‌ها و ادارات دولتی شهر اهواز.
- طراحی مدل مشارکت اجتماعی مردم در انتخابات با رویکرد اعتماد اجتماعی.
- بررسی رابطه بین نظارت همگانی بر عملکرد نهادهای دولتی بر سطح اعتماد نهادی و اجتماعی.
- تبیین جامعه‌شناختی رابطه بین فساد اداری و مشارکت مردم در فعالیت‌های اجتماعی با رویکرد انتخابات.

فهرست منابع:

- آزادی کناری، علی‌اصغر (۱۳۹۶). تحلیل جامعه‌شناسی فساد اداری از منظر مراجعه‌کنندگان به ادارات دولتی (مطالعه موردی: شهروندان شهر بابل)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران.
- باقری، محمود؛ شارع‌پور، محمود، کریمی موغاری، زهرا (۱۳۹۸). بررسی تأثیر نگرش به کیفیت و عملکرد نهادهای دولتی بر اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر شیراز (بررسی تجربی نظریه‌های نهادمحور) جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی.
- خدادادی، رحیم (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر فساد اداری در شهرداری ساری، رهیافتی در مدیریت بازرگانی.
- خیرالدین، زهرا (۱۳۹۴). ساخت و هنجاریابی پرسش‌نامه ادراک فساد اداری و رابطه آن با اعتماد اجتماعی، دانشگاه پیام نور تهران، مرکز تهران جنوب.
- حاتمی، طاهره (۱۳۹۶). اعتماد سیاسی: نگرش کاربران سایت‌های خبری پرکاربرد نسبت به مواضع رسمی دولت در مورد فساد سیاسی - اداری و مالی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- زیبایی، فرید (۱۳۹۷). بررسی جامعه‌شناختی مشارکت سیاسی جوانان با تأکید بر نظریه تحول فرهنگی اینگلههارت مطالعه موردی: جوانان شهرستان عباس‌آباد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران.
- فاضلی، مهدی و جلیلی کناری، محمد (۱۳۹۱). تبیین سطح فساد: بررسی تطبیقی اثر حاکمیت و حکمرانی خوب، فصلنامه راهبرد اجتماعی و فرهنگی.
- قربانی، زینب (۱۳۹۷). پیامدهای فساد سیاسی بر نظام‌های سیاسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، دانشکده علوم اجتماعی.
- صحت، سعید و کریمی، رضا (۱۳۹۹). طراحی مدل یکپارچه پیشگیری از بروز فساد اداری بر مبنای ارزش‌های اسلامی، دومین جشنواره تألیفات برتر علوم انسانی اسلامی، جایزه ویژه علامه جعفری (رض).
- عسکری‌زاده رونیزی، مسعود و حسنی، محسن (۱۳۹۹). بررسی روش‌های پیشگیری از فساد اداری، اولین کنفرانس بین‌المللی چالش‌ها و راهکارهای نوین در مهندسی صنایع و مدیریت و حسابداری، ساری.
- محمودیان، مهدی (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی فساد اداری در ایران: مطالعه تطبیقی کشورهای جنوب غرب آسیا، رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران.

مرادی‌نژاد، الهام (۱۳۹۷). نگرش شهروندان به فساد اداری و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: شهر خرم‌آباد)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

مستی، رامین (۱۳۹۶). بررسی رابطه مشارکت سیاسی و احساس امنیت اجتماعی در بین روستاییان شهرستان اردبیل (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان اردبیل)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه محقق اردبیلی.

میرزایی، مائده (۱۳۹۵). تأثیر جو اخلاقی محیط کار بر ادراک از فساد اداری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده مدیریت و حسابداری.

همایونی‌فر، رضا و توتونچی، جلیل (۱۴۰۰). بررسی عوامل مؤثر بر فساد اداری در کشورهای منتخب تولیدکننده نفت با رویکرد برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای: کاربرد مدل پانل کوانتایل، مجله برنامه‌ریزی منطقه‌ای.

Yousaf, M. & Ihsan, F. (2015). Exploring the impact of good governance on citizens' trust in Pakistan.

Klimchak, M., Ward, B. and W. MacKenzie (2020). "Building trust and commitment through transparency and HR competence Employee trust and affective commitment Personnel Review", Emerald Publishing Limited pp 48-59.

Marcos, K., Daphne, H., N. Harkiolakis (2018). "In the workplace in times of strategic change: The cases of Cyprus, Greece and Romania", EuroMed Journal of Business, pp. 45-58.

Sociological Explanation of the Relationship between the Perception of Corruption and the Level of Institutional and Social Trust in Society (Case Study: Citizens of Ahvaz)

Eskandar Arami¹, Ali Hossein Hosseinzadeh (Ph.D)²
Manouchehr Kord Zanganeh^r

DOI: 10.22055/QJSD.2022.38523.2506

Abstract:

Corruption in organizations is a global problem and one of the international problems that is more or less seen in all countries of the world. Understanding and explaining corruption in developing countries, especially Iran, is essential to providing a more realistic view of the issue. Therefore, in this study, the effect of this important structure on trust (institutional and social) in society has been studied. This research is a mixed research that the research method used in this research is divided into two parts: quantitative and qualitative. The statistical population of this research was 20 people in the qualitative part of university professors and sociology experts in the quantitative part of Ahvaz citizens. In the qualitative part of the purposeful sampling method, 10 people in the interview section and 15 people in the Delphi section. A small part of the random sampling method was selected from 400 people. In the qualitative stage, descriptive statistical tests such as mean and standard deviation of the data have been used. In quantitative stage, inferential statistical tests such as Cronbach's alpha method, Kolomogorov and Smirnov test for data normality and structural equation method for confirmatory factor analysis have been used. Findings and results obtained from the study indicate that there is a direct relationship between the perception of corruption and the level of institutional and social trust in society among the citizens of Ahvaz.

Key Concepts: *Perception of Corruption, Social Trust, Institutional Trust*

¹ PhD student, Department of Political Sociology, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran, aramshmhmd@gmail.com

² Professor, Department of Sociology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (Corresponding Author), alihos81@yahoo.com

³ Assistant Professor, Department of Sociology, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran, m.kord1818@gmail.com

